

Вовк В.П.

УДК 371.132+373.31(045)

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Вовк В.П.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Вовк В.П.

У статті розкривається сутність поняття «конкурентоспроможність», визначені та розриті окремі психолого-педагогічні напрями формування сучасного вчителя початкових класів як конкурентоспроможного фахівця.

Ключові слова: конкурентоспроможність, психолого-педагогічні напрями, конкурентоспроможний учитель, формування.

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ
ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОГО УЧИТЕЛЯ
НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ**

Вовк В.П.

В статье раскрывается сущность понятия «конкурентоспособность», определены и раскрыты отдельные психолого-педагогические направления формирования современного учителя как конкурентоспособного специалиста.

Ключевые слова: конкурентоспособность, психолого-педагогические направления, конкурентоспособный учитель.

PSYCHOLOGU-PEDAGOGICAL DIRECTIONS OF A PRIMARU SCHOOL TEACHER'S COMPETITIVE FORMATION

Vovk V.P.

The essence of the notion «competitiveness» has been revealed in the article, some psychology-pedagogical directions of a modern primary school teacher's formation as a competitive specialist have been determined and revealed.

Key words: competitiveness, competitive teacher, psychology-pedagogical directions, formation.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення в Україні визначили принципово нові пріоритети розвитку системи освіти й вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх фахівців. У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Національній доктрині розвитку освіти наголошено на необхідності забезпечення високої якості професійної освіти, конкурентоспроможності та мобільності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці. Виникає необхідність пошуку нових моделей і підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців, від якості знань і умінь яких значною мірою залежить майбутнє нашої країни.

За таких умов модернізації освітньої галузі в Україні на передній план висувається професійна компетентність учителя, його здатність постійно вчитися, прагнення до самовдосконалення. Сучасний педагог має бути освіченою людиною не тільки в галузях культури, педагогіки та психології й конкретної методики, а й повинен мати навички застосування цих знань при розв'язанні конкретних професійних завдань, особливо в нестандартних ситуаціях, що може бути забезпечено шляхом інтеграції одержаних професійних знань і соціально-особистісних характеристик майбутнього вчителя.

Формулювання цілей статті. Мета статті – з'ясувати сутність конкурентоспроможності, визначити та розкрити окремі психолого-педагогічні напрями формування конкурентоспроможного вчителя початкової школи.

Аналіз досліджень і публікацій. Потреба в конкурентоспроможних педагогічних кадрах продиктована, насамперед, соціально-економічними умовами, що визначаються ринковими відносинами в усіх сферах життя. Адже сьогодні, коли держава знаходиться в умовах переходу до ринкової економіки, попитом на ринку праці користуються спеціалісти, які вміють нестандартно мислити, творчо застосовувати знання в складних виробничих, соціальних ситуаціях [1], а також бути мобільними й мати надійне працевлаштування.

Такий підхід буде в великій мірі залежати від постійного зростання професійної компетентності вчителя, його прагнення до самовдосконалення, формування в себе психолого-педагогічної культури, без чого сьогодні неможливо бути конкурентоспроможним на ринку праці.

У науковій літературі (Пометун О. [2]) *конкурентоспроможність* розглядається як відповідність робочої сили вимогам ринку, що відкриває працівникам можливість вступати в відносини конкуренції на ринку праці; як сукупність характеристик, що визначає порівняльні позиції конкретного працівника або окремих груп на ринку праці та дає змогу йому претендувати на займання визначених вакансій.

Юр'єва К. вважає, що *конкурентоспроможність* є однією з основних форм організації соціальної та міжособистісної взаємодії, що характеризується досягненням індивідуальних або групових цілей, інтересів за умов протистояння з іншими індивідами, які також прагнуть досягти цих цілей або інтересів [1].

Анискевич С. трактує *конкурентоспроможність* як «здатність особистості досягати поставлених цілей у різних, швидко змінних ситуаціях за рахунок оволодіння методами вирішення великого класу професійних» [3].

На думку Завалевського Ю. «*конкурентоспроможність* – це інтегративна особистісна якість, сукупність властивостей конкретної особистості, яка представляє її сутнісну визначеність, на основі яких вона вільно й відповідально визначає власну позицію серед людей» [4, с. 14].

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, центральним напрямом психолого-педагогічної підготовки конкурентоспроможного вчителя є формування психолого-педагогічних знань, практичних

умінь і навичок під час навчально-пізнавальної, навчально-практичної й самостійної наукової роботи студентів у вищому навчальному закладі й розглядається як єдність духовно-особистісних, соціально-психологічних, технологічних компонентів навчання й виховання.

Випускнику вищого педагогічного навчального закладу життєво необхідно морально, психологічно й практично бути готовим усвідомити, що особистий успіх педагогічної діяльності, конкурентоспроможності на ринку праці в великій мірі буде залежати від його професійної грамотності, працелюбства, ініціативи, підприємливості й творчості.

Крім того, зміст психолого-педагогічної підготовки повинен бути спрямований на формування в майбутніх конкурентоспроможних учителів здатності до саморозвитку, самореалізації, самовизначення, самоорганізації, самореабілітації.

Виходячи з цього, ми виділили такі напрями психолого-педагогічної підготовки вчителя як конкурентоспроможного фахівця:

– впровадження цілеспрямованої системи психолого-педагогічної підготовки, яка забезпечується спеціально орієнтованими дисциплінами (загальна психологія, вікова й педагогічна психологія, педагогіка, спеціальні методики);

– підготовка, що проводиться шляхом введення допоміжних дисциплін для формування певних психолого-педагогічних знань і вмінь (соціальна педагогіка й психологія, психодіагностика, практична психологія, основи конфліктології тощо);

– підготовка, що направлена на формування морально-етичних якостей майбутнього педагога (вольових, інтелектуальних якостей, професійних здібностей) та характерологічних рис (прагматичність у діях, цілеспрямованість, рішучість, вміння приймати нестандартні рішення, швидкість реакції тощо);

– підготовка, спрямована на вироблення психолого-педагогічної культури (дипломатичність, здатність до компромісу, здорові взаємини з колегами, учнями та їх батьками, розвиток пізнавальних процесів, психолого-педагогічного мислення, здатність грамотно впливати на психіку школяра, сприяти його гармонійному розвитку, відсутність внутрішніх суперечностей, послідовність поведінки, здатність розумі-

ти партнера, щирість і відвертість у спілкуванні, здатність сприймати погляди співрозмовників, розуміння інтересів інших тощо);

– підготовка, спрямована на підвищення рівня професійної (психолого-педагогічної компетентності) майбутнього вчителя як конкурентоспроможного фахівця, що є основою його творчості й педагогічної майстерності (готовність до педагогічної діяльності, прагнення до нового, творчого осмислення своєї роботи, яке визначається не тільки професійними базовими знаннями й уміннями педагога, але й ціннісними орієнтаціями, мотивами його діяльності, стилем взаємовідносин із людьми, загальною культурою й здатністю до розвитку свого творчого потенціалу (Овчарова Р. [5]).

Така підготовка сприятиме гармонійному розвитку майбутнього педагога й допоможе забезпечити його підготовку до життя й праці, стане запорукою свідомого й творчого виконання в майбутньому своїх професійних і суспільних функцій, сформує потребу в самоосвіті, постійному підвищенні свого наукового й професійного рівня.

Слід також зазначити, що професійна (психолого-педагогічна компетентність), на думку студентів (93 (63,3 %), займає одне з провідних місць серед усіх якостей, необхідних конкурентоспроможному вчителю й включає такі особистісні якості, як педагогічний оптимізм, толерантність до стресу, психологічна кмітливність, педагогічна винахідливість, емоційний відгук, емоційна стійкість, емоційна врівноваженість, здатність до самовладання, здатність до саморегуляції, впевненість у собі, педагогічна інтуїція, педагогічна уява.

Щоб підготовка такого фахівця відповідала сучасним вимогам, необхідно активізувати розробку методологічної й теоретичної основи психолого-педагогічної освіти.

Серед опитаних студентів-випускників денної й заочної форм навчання та слухачів магістратури (всього 147 чол.) Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 109 респондентів (74,1 %) висловилися за необхідність збільшення часу на вивчення спеціально орієнтованих психолого-педагогічних дисциплін (загальної, вікової й педагогічної психології, педагогіки та спеціальних методик), а 116 (79,0 %) – за введення допоміжних дисциплін для формування певних психолого-педагогічних знань, умінь і навичок (соціальної педагогіки

й психології, психодіагностики, практичної психології, основ конфліктології тощо), які будуть необхідними для забезпечення конкурентоспроможності вчителя.

Для підготовки та професійного становлення конкурентоспроможності майбутнього вчителя початкової школи є дуже важливими професійні психолого-педагогічні та особистісні якості. Вони забезпечують взаємозв'язок емоційного та раціонального, перехід від пізнавальних дій до практичних, становлення професіонала-майстра.

У нашому дослідженні вони об'єднані в три групи як напрями психолого-педагогічної підготовки конкурентоспроможного фахівця:

– морально-етичні якості та характерологічні риси особистості педагога;

– якості, що входять до складу психолого-педагогічної культури вчителя;

– якості, що входять до професійної (психолого-педагогічної компетентності) майбутнього вчителя.

Далі студентам було запропоновано визначити важливість особистісних якостей, необхідних конкурентоспроможному вчителю (на основі ранжування). Серед них такі: вольові та інтелектуальні якості; професійні здібності; прагматичність у діях, цілеспрямованість та рішучість; вміння приймати нестандартні рішення; дипломатичність і здатність до компромісу; здорові взаємини з колегами, учнями та їх батьками; розвиток пізнавальних процесів, зокрема психолого-педагогічного мислення; здатність грамотно впливати на психіку школяра, сприяти його гармонійному розвитку; щирість і відвертість у спілкуванні; здатність сприймати погляди співрозмовників, розуміння інтересів інших; готовність до педагогічної діяльності, прагнення до нового; творче осмислення своєї роботи та педагогічна інтуїція; емоційна врівноваженість і самовладання; психологічна кмітливості і педагогічна винахідливість; педагогічний оптимізм та впевненість у собі. Результати виявилися такими.

На I місце серед якостей, необхідних конкурентоспроможному вчителю, студенти поставили здатність грамотно впливати на психіку школяра, сприяти його гармонійному розвитку; на II, аж три якості – здорові взаємини з колегами, учнями та їх батьками, щирість і відвер-

тість у спілкуванні та здатність сприймати погляди співрозмовників, розуміння інтересів інших; на III дві якості – готовність до педагогічної діяльності, прагнення до нового та дипломатичність і здатність до компромісу. Такі відповіді, на нашу думку, свідчать про те, що майбутні вчителі орієнтуються на встановлення гуманно-комунікативних стосунків із учнями, їх батьками та своїми колегами.

Таке гуманно-комунікативне співробітництво вчителя з учнями, їх батьками та колегами, їх співдружність і співтворчість значною мірою забезпечуватиме створення “ситуації успіху”, сприятливих умов для розкриття творчих можливостей дітей, веде до істотної гуманізації навчально-виховного процесу й сприятиме забезпеченню конкурентоспроможності вчителя на ринку праці.

Далі відповіді розподілилися таким чином: IV позицію посіли професійні здібності; V – вольові та інтелектуальні якості; VI – розвиток пізнавальних процесів, зокрема психолого-педагогічного мислення та психологічна кмітливість і педагогічна винахідливість; VII – педагогічний оптимізм та впевненість у собі; VIII – емоційна врівноваженість і самовладання; IX – прагматичність у діях, цілеспрямованість та рішучість; X – вміння приймати нестандартні рішення й XI – творче осмислення своєї роботи та педагогічна інтуїція.

Як бачимо, конкурентоспроможний учитель має володіти високим педагогічним професіоналізмом, психолого-педагогічною компетентністю, педагогічними здібностями та властивостями гуманістично спрямованої особистості.

Висновки

1. Психолого-педагогічна підготовка вчителя є життєво необхідною при підготовці конкурентоспроможних фахівців і включає в себе: професійне становлення особистості; міжособистісні взаємини у професійно спрямованому колективі; соціально-психологічні аспекти формування спеціаліста; особистісно-орієнтовану освіту; гуманітаризацію освіти; діагностику вступників до вищих педагогічних навчальних закладів; методологічні й теоретичні основи професійної освіти; професійну підготовку спеціалістів із вищою освітою, підготовку творчої особистості.

2. Аналіз якостей, необхідних учителям початкових класів, переконує, що зміст психолого-педагогічної підготовки повинен становити органічно цілісну систему, утверджувати людину як найвищу соціальну цінність, забезпечувати ґрунтовний загальнокультурний розвиток особистості майбутнього конкурентоспроможного вчителя.

3. Проведене дослідження дає можливість на якісно новому рівні вирішувати питання формування конкурентоспроможного вчителя. Водночас його результати не вичерпують усієї повноти їх висвітлення й всебічного розкриття означеної проблеми. Подальшого дослідження потребують умови, та система формування конкурентоспроможного педагога, а також дослідження самооцінки сформованості професійних якостей у майбутнього вчителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анискевич С.О. О профподготовке педагогов в контексте модернизации специального образования / Анискевич С.О. // Дошкольное воспитание. – 2005. – № 10. – С. 117-118.
2. Завалевський Ю.І. Конкурентоспроможний вчитель: теорія і практика: [навчальний посібник] / Завалевський Ю.І. – Чернівці : Букрек, 2010. – 216 с.
3. Овчарова Р.В. Технологии практического психолога образования: [учебное пособие для студентов вузов и практических работников] / Овчарова Р.В. – М. : ТЦ «Сфера», 2000. – 448 с.
4. Пометун О. Сучасній школі – сучасного вчителя / Пометун О. // Сільська школа. – 2004. – № 16 – 17 (черв.). – С. 3-6.
5. Юр'єва К.А. Розвиток інноваційних процесів в освіті / Юр'єва К.А. // Директор школи. – 2001. – № 3. – С. 101-105.